

Порівняння у мові є, з одного боку, засобом пізнання світу, з другого, — результатом цього пізнання, вираженим у вигляді формально-граматичних елементів тексту. Спостережливий і вдумливий митець, зображаючи певні явища, факти дійсності, асоціативно співвідносить їх у свідомості, витворюючи власну мовну реальність. Таким чином при зіставленні переважно різнопланових феноменів народжується нове індивідуально-авторське бачення пізнаваних сутностей.

У поезії Олега Ольжича художній час окреслюється подіями з життя українського народу на різних хронологічних зрізах. Заглибленість у первісне, міфологічне буття наших предків, захоплення героїчною темою зумовили домінування у текстах порівняльних конструкцій, що передають риси людини героїчного типу, вольової вдачі.

Цілісний образ ліричного героя формують портретні деталі, що фіксуються у порівняннях через назви зброї, металів: *рішуча рука, як стилет* (стиллет — невеликий кинджал з дуже тонким і гострим клинком, звичайно тригранним); *м'язи рук — наче кулі старої слонової кості*; *голос — як оливо* (оливо — застаріла форма сучасного *олово*); *залізо тіл*.

Наведені об'єкти порівнянь відомі у мові художньої літератури, народнорозмовній практиці. Наприклад: *Осінній промінь, як стилет, поранив клен на осінь* (П. Тичина); *Кулею кинуться* (вилетіти); *Здавалосьь, ніби гори тліли й жевріли, як розпечене залізо* (І. Нечуй-Левицький). *Голова хлопцеві була важка, наче налита оловом* (К. Буревій). Однак узвичаєні зіставлення українського мовомислення у творчості Олега Ольжича набувають нетрадиційної поетичної інтерпретації.

Чимало народнорозмовних порівнянь в описах зовнішніх ознак передають асоціації, викликані зоровими, слуховими, смаковими враженнями: *блідий, наче крейда*; *літепла кров спливає, як вода*; *вітер віє диханням солоним, як кров*; *захід, як кров, червонів*.

Елементи національного мовомислення привертають увагу не тільки лексико-семантичним наповненням, але й синтаксичними ознаками. Характерний для творчості Ольжича народнопісенний паралелізм, на основі якого твориться заперечне порівняння. Традиційно порівнюються природні явища зі сферою людського буття. Проте антропоморфічний паралелізм — людина — природа — суттєво переосмислюється: в структурі порівняльної конструкції лексичні аналогії зі світу природи замінюються реаліями з військового життя та побуту:

Там десь злякано сальва лунає.
— Не бої, а обійми братні!

Не рідкою ледачою кров'ю налиті ці жили,
Гідні мужа думки пролітають за поглядом орлім,
Не один-бо учинок зухвальства й п'янкої відваги
Залишив він уже на шляху за своїми плечима.
Не борті, повні золотого меду,
Не чорні шкури оксамитних кун,
Не чеське срібло — сьйвом попереду
Огненна слава йде Войовнику.

Розбудовуючи героїчну тему, автор водночас показує руйнівну силу війни. Так, у поезії «Був же вік золотий» запозичені з народної творчості об'єкти порівнянь втілюють міфологічний спосіб мислення людини бронзового віку, через сприймання якої показано навколишній пейзаж:

Біля мертвих джерел, по зів'ялих скелистих вертепах
Не мавки полохливі — гніздяться огненні дракони.
Пнуться стіни твердинь на горах серед голого степу,
На хребтах, неприкрашені, пнуться камінням червоним.

Закономірним з погляду національно-культурних стереотипів є тотемістичний спосіб

зображення осіб (встановлюється спорідненість людей з певними об'єктами живої та неживої природи). Його найповніше ілюструють зооморфічні порівняння. Їх джерела — у міфологічній свідомості наших предків, виявленій у культурі, малярстві, фольклорі.

Героїчні образи змальовуються через ознаки тварин, які здавна асоціювалися з силою, безстрашністю, відданістю:

Ти давнім *барсом* значиш крізь пургу.
Примхливий слід — одвага і звитяга.
О, як *пси*,
Билась за місто блискача дружина.

Найбільше порівнянь актуалізують такі поняття, як *серце*, *душа* (*дух*), *думка*. Їхня лексико-семантична структура базується на домінуючих у мовостилі матеріально-предметних найменуваннях: *серце б'є*, *як обух*; *сурмою серце гримить*; *серце прапором тріпоче*; *серце прозоре, мов шафір, у грудях скам'яніло*; *серце дзвенить струною радісних хотінь*; *серце ледаче, як фіял без вина*; *душа обважніла, як жорна, в полоні страшного і злого*; *холодні леза — душі*; *думка, наче лезо, гостра*; *Остання з чола твого блискавка б'є І кулею в мозок вертає*. Конкретно-мовне асоціювання духовних ознак із реаліями військової сфери і побуту є, як уже зазначалося, основним прийомом художнього зображення людини, її вольових якостей. Навіть описуючи кохання, Ольжич уникає засобів лірико-романтичної тональності, добирає порівняння з образними ознаками — міцне, тривале, вічне:

Холодних очей твоїх синя вода,
Що бачить гостріше і далі,
І навіть любов твоя буде тверда,
Як бронза, рубін і емалі.

Глибокі філософські узагальнення втілюються в афористичних порівняннях. Концентрованість думки вимагає відповідної синтаксичної форми. Так, у поезії «У Цезаря» порівняння граматично оформлені в прикметникових та іменникових словосполученнях, що перебувають у присудковій позиції:

Дух — крига і — стихія вогняна.
Плекання тіла й спалювання тіла.

Послідовне функціонування образних елементів, що реалізують мотив вольової, цілеспрямованої людини, переконливо висвітлює і громадські позиції автора. Свідома, суспільно активна особистість, за Ольжичем, насамперед є будівничим держави. Але не в якомусь абстрактному позачасовому просторі, а кожної миті, в сьогодні:

Держава не твориться в будучині,
Держава будується нині.
Це люди, на сталь перекуті в огні,
Це люди, як брили камінні.

Смислова виразність аналізованої поезії зумовлюється також композиційним розміщенням художніх засобів — образних елементів. Найменування осіб із загальнономовними переносними значеннями «могутній», «непохитний», «незламний» перебувають у сильній синтаксичній позиції (кінець строфи). Це дозволяє сприймати ці рядки як висновкові, концептуально вагомі.

Поняття нації у поета тлумачиться через ідею святості, незнищенної духовності, акцентується увага на героїчній жертвовності українського народу. Нація постає як політично свідома спільнота, яка утверджує себе на кожному історичному щаблі, зживаючи все нище й безславне:

О Нації, дужа і вічна, як *Бог*, —
Не це покоління холопів, —
Хто злото знеславить твоїх перемог
При Корсуні і Конотопі.
О, Нації, що над добро і над зло,
На долю, і ласку, і кару,
Поставила тих, що їх сотні лягло
У дні незабутні Базару...

Ольжич, оспівуючи ідеал суспільно активної особистості, поглиблює філософські роздуми П. Куліша, І. Франка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, М. Хвильового. Найбільш виразні духовні зв'язки, на наш погляд, єднають поезію О. Ольжича із творчістю Миколи Хвильового, у прозовій та публіцистичній спадщині якого проблема нового типу людини осмислюється з особливою пристрасстю і полемічною гостротою. Основними критеріями, які визначають належність особистості до «відважних і вольових», є, за Хвильовим, європейська освіченість, психічна цільність, революційність. В одній із новел письменник, образно втілюючи свою концепцію, послуговується порівняльними конструкціями, «...я вже бачу перед собою нових невідомих людей — сильних, як леопард, прозорих, як чека, і вільних, як воля».

Отже, порівняння як стильова ознака поезії Ольжича ілюструють повною мірою її концептуальні засади, відбивають особливості філософського мовомислення письменника. Його життєве кредо, мабуть, найвлучніше передають слова К. Білецької: «найдосконаліша краса є у самопосвяті для своєї батьківщини».